

mtatkki

Hungarian Academy of Sciences
Centre for Social Sciences
Institute for Minority Studies

A PDF fájlok elektronikusan kereshetőek.

A dokumentum használatával elfogadom az
[Europeana felhasználói szabályzatát](#).

JUGOSZLÁV VÁLLALKOZÁSOK CSONGRÁD MEGYE HATÁR MENTI TÉRSÉGÉBEN (1991—1995)

SZÓNOKYNÉ ANCSIN GABRIELLA

A formálódó Duna—Tisza—Maros interregionális együttműködést már az Európai Unióhoz való csatlakozás részének tekinthetjük. A Duna—Tisza—Maros eurorégió együttműködési területei jelenleg a közútfejlesztés és a közös infrastruktúra-fejlesztés. Az úthálózat és infrastruktúra korszerűsítése az együttműködés újabb lehetőségeit teremti meg. A fő kérdés az, hogy az ebben a régióban lévő települések mennyire tudnak megfelelni az új kihívásoknak, hogyan tudnak élni a piacgazdaság és a saját erőforrásaik adta lehetőségekkel. Ehhez ismerni kell e települések gazdasági adottságait és esélyeit. E megismeréshez adnék tanulmányommal egy láncszemet a Csongrád megye határ menti településein létesült jugoszláv vállalkozások elemzésével.

A külföldi vállalkozók megjelenése a határ menti települések gazdasági életében új, a 90-es évekig ismeretlen jelenség volt. A külföldi vállalkozások közül ebben a térségben elsősorban a jugoszláv befektetők száma magas, a Vajdaságból érkezett vállalkozók többsége magyar nemzetiségű jugoszláv állampolgár volt. Az elmúlt hat évben Magyarországon közel 3200 céget alapítottak jugoszláv befektetők. E vállalkozások közül 1100-at Szegeden létesítettek (Szónokyné 1996). Csongrád megyében a jugoszláv vállalkozások száma a vizsgált terminusban 141, ebből a határ mentén 57 cégalapítás történt.

1. tábla Jugoszláv vállalkozások Csongrád megye határ menti térségében (1991—1995)

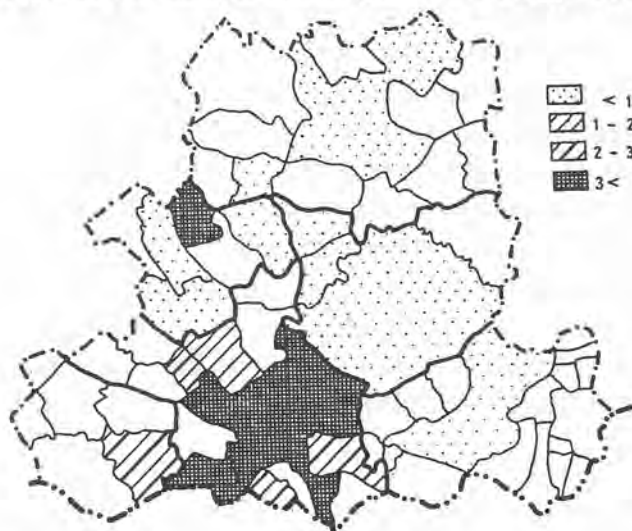
Település	BT	KFT	KKT	Összesen
Deszk	9	—	—	9
Röszke	19	3	1	23
Tizsasziget	4	—	—	4
Mórahalom	11	1	1	13
Makó	7	1	—	8
Összesen	50	5	2	57

Forrás: CompLEX CD Céghírek 1996. március 31.

A határ menti kisvárosok kevésbé vonzották a külföldi vállalkozásokat, ezt tükrözi, hogy Mórahalom és Makó városokban kevesebben vállalkoztak, mint a határátkelőhellyel rendelkező Röszkén.

A 40 éves zártság nagyon szűk keretet szabott a határ menti terület régióformálódásának és az együttműködés különböző formái kialakításának. Ilyen szűk keretnek tekinthető az 1960-as évek végétől kezdődő **bevásárlóturizmus** (ez baráti—rokoni alapon szerveződött), és a vele együtt járó kapcsolatrendszerek, helyismeretek kiépülése. A hatalom a bevásárlóturizmust a határ mentén lévő településeken lakók számára kiállított kishatárátlépő útlevellel támogatta. A 80-as évek közepén a magyar településeken, de elsősorban a határ mentén megjelennek a bevásárlóturizmus talaján kifejlődött ún. „kgst- vagy lengyel piacok”. Ebben az időben e piacok fő kereskedői a jugoszláv, lengyel, román és orosz állampolgárok voltak. A 90-es évek közepétől e kereskedőréteget lassan kiszorította a kínai, az egyéb távol-keleti és az ún. „vizonteladó” magyar kereskedők hálózata. A 80-as évek közepétől sokan helyezték el nyugati valutáikat a magyar bankokban. Ez alaptökét biztosított a későbbi vállalkozásoknak és a lakásvásárlásoknak.

A rendszerváltás után a piacgazdaság egy addig ismeretlen jelenséget, a külföldi vállalkozásokat teremtette meg. A környező országok közül a határ menti térségben ezzel a lehetőséggel leginkább a jugoszláv vállalkozók éltek. Ennek két oka volt: egyrészt ők már ekkorra komoly vállalkozási tapasztalattal rendelkeztek, másrészt a kirobbant polgárháború a tőke menekítésére kényszerítette a vállalkozókat. A háború és az üldözés elől menekülők — főként fiatalok, akik a majdani hazatérés reményében jöttek hazánkba — elsősorban a határ közelében kívántak letelepedni. Akik a vállalkozásukat mentették, megpróbálták a gépeiket is kimenekíteni az országból; ezt oly módon oldották meg, hogy ha már Magyarországon bejelentett vállalkozásuk volt, a határon vámmentesen áthozhatták a termelőeszközöket. Számolva a majdani visszatelepítési lehetőséggel is, a befektetők többsége — jól megválasztva a vállalkozásbarát környezetet — a határ közelében lévő településeken maradt, amit igazol a vállalkozások megoszlása a megye területén (1. ábra).

1. ábra Az 1000 lakosra eső jugoszláv vállalkozások megoszlása

A jugoszlávok 1991-től kezdtek vállalkozni Magyarországon, majd a háború erősödésével a befektetések is hirtelen megnöttek az 1992—93-as években. A legtöbb cégalapítás 1993-ban történt, 1994-től már csökkenő a tendencia, és 1995-ben csak elvétve találunk egy-két új jugoszláv céget hazánkban. Ez a folyamat zajlott le a határ menti településeken is (2. tábla).

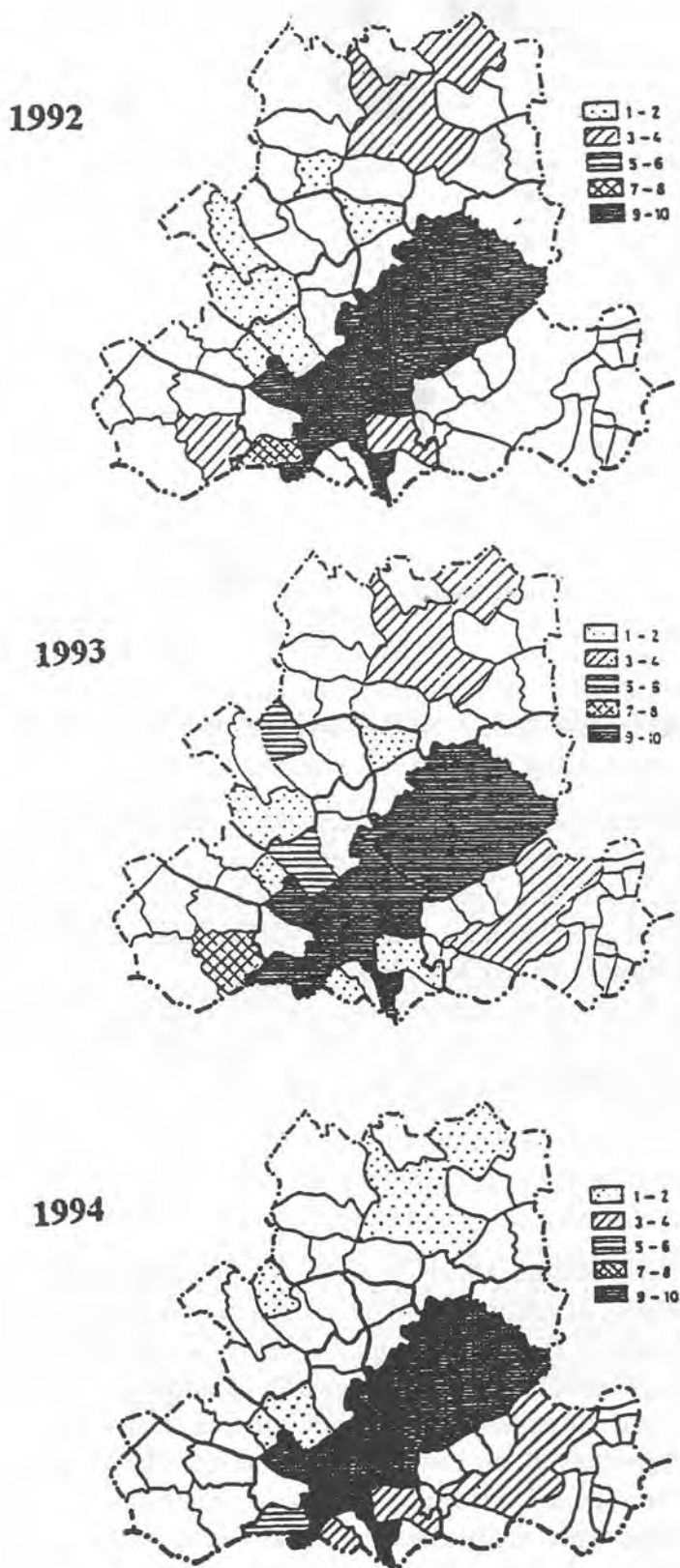
2. tábla Jugoszláv vállalkozások a vállalkozás éve szerint

Település	1991	1992	1993	1994	1995
Deszk	1	3	2	3	—
Röszke	—	8	10	5	—
Tiszasziget	—	—	1	3	—
Mórahalom	1	3	7	2	—
Makó	—	—	4	3	1
Összesen	2	14	24	16	1

Forrás: ComPLEX CD Céghírek 1996. március 31.

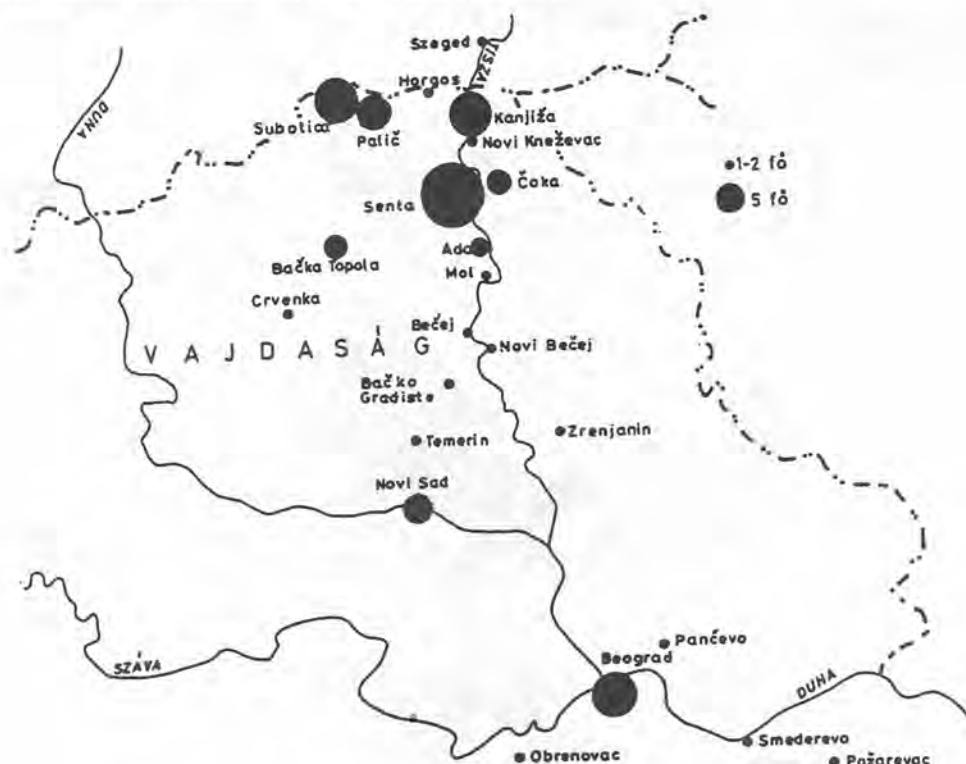
Feltűnően magas — különösen a háború éveiben — a kis alaptőkés BT-k nagy száma. A Magyarországon lévő jugoszláv vállalkozások 74%-a kis (20 000 Ft-nál kevesebb) alaptőkés betéti társaság; Szegeden ezek aránya még magasabb, közel 90%. A határ menti településeken a jugoszláv vállalkozások 78%-a 100 000 Ft alatti alaptőkés betéti társaság. Ez a társasági forma és az alacsony alaptőke azzal magyarázható, hogy akik Magyarországon céget alapítottak, azoknak nem kellett a magyar hatóságoktól munkavállalási engedélyt kérniük, így kedvezőbb megoldást adott a pár ezer forinttal megalapított BT.

A Csongrád megyében létesült jugoszláv vállalkozások terjedése a fő közlekedési útvonalak mentén valósult meg (2. ábra). Kezdetben, 1991—92-ben a vállalkozások közvetlenül a határ menti térségben alakultak. Később, amikor 1993-ban tömegesen jöttek át a jugoszláv menekültek a magyar területekre, a cégalapítás az egész megyére kiterjedt, ami jól nyomon követhető a fontos közlekedési utak mentén. 1994-ben, majd 1995-ben ismét a határ menti térség falvaiba húzódott vissza a vállalkozási kedv.

2. ábra Az 1000 lakosra jutó jugoszláv vállalkozások száma Csongrád megyében, 1992—1994

A vállalkozók többsége a Vajdaságból jött, kiemelt terület a határ közelében fekvő négy település: Szabadka, Palics, Kanizsa és Zenta. Távolabb Belgrád és Újvidék említhető meg, ahonnan jelentős számú vállalkozó jött, ezenkívül csupán egy-két kisebb települést találunk a Vajdaság területén, amelyből néhány vállalkozó érkezett (3. ábra).

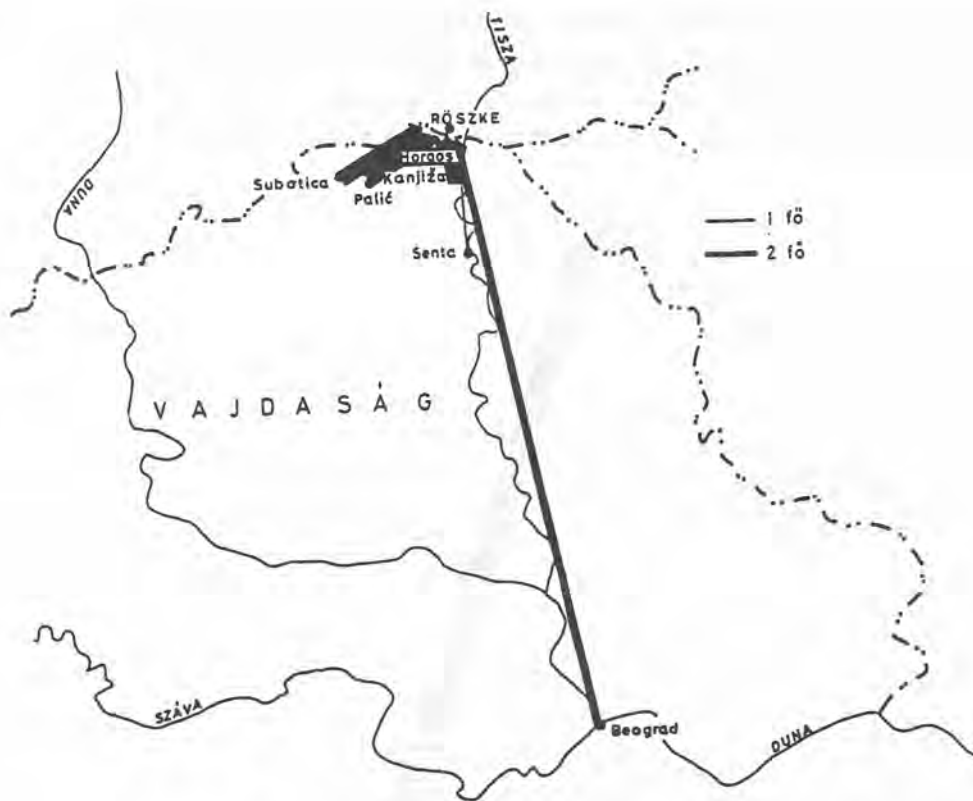
3. ábra Jugoszláv vállalkozók Csongrád megyében eredeti lakóhely szerint, 1991—1995

A jugoszláv vállalkozások többsége elsősorban a kereskedelemhez kapcsolódik, a vállalkozások 80%-a a kis- és nagykereskedelem (külkereskedelem) szférájába tartozik. A kereskedelmen kívül a vendéglátóipar, az építőipar, a gépgyártás, a bőrkikészítés, az üvegyártás, a libatömés és a mezőgazdaság más területei emelhetők ki. A legtöbb vállalkozásra a tevékenységi kör sokszínűsége jellemző — a magyar vállalkozásokhoz hasonlóan.

Csongrád megye határ menti területén két települést választottam ki, azokat, amelyeken a legtöbb jugoszláv vállalkozás létesült, és kérdőíves interjút készítettünk a polgármesterrel és a vállalkozókkal. Ez a két település Mórahalom és Rösztke volt.

Rösztke

A település lakóinak száma közel 3000 fő, közlekedés-földrajzi fekvése igen kedvező, Szegedtől 11 km-re található, és hasonlóan közel fekszik Szabadka, Horgos és Palics. Nemzetközi útvonal halad át a településen, és jelentős határátkelőhely, a „Balkán kapuja”. A nagyközségben 123, egy éven túli itt-tartózkodással rendelkező jugoszláv állampolgár él. A jugoszláv vállalkozások száma 23, amiből 11 a falu külterületén, a környék tanyáin található. A vállalkozásbarát önkormányzat infrastruktúra-fejlesztéssel és kedvező helyi adópolitikával segíti a vállalkozásokat. A jugoszláv vállalkozók többsége a Vajdaságból, közvetlenül a határ 30 kilométeres körzetéből áttelepült magyar nemzetiségű volt. Elsősorban a határ közelében fekvő településekről — Szabadka (Subotica), Kanizsa (Kanjiza) és Palics (Palic) — jöttek, de nem elhanyagolhatók a belgrádi befektetők sem (4. ábra).

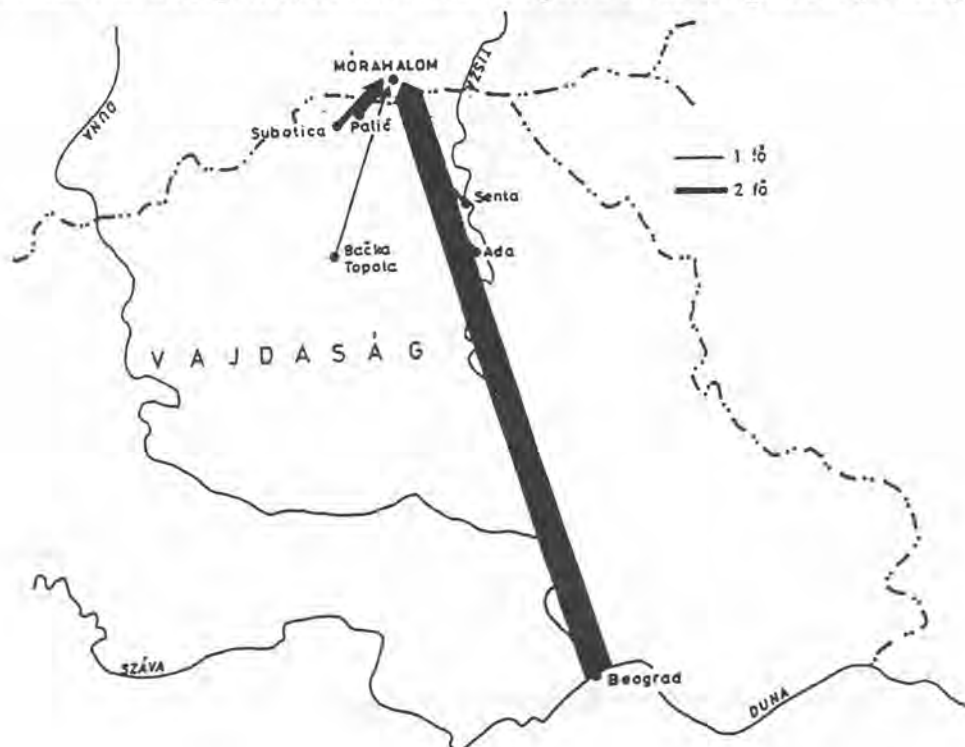
4. ábra Jugoszláv vállalkozók Rösztkén, eredeti lakóhely szerint (1991—1995)

A határ közeléből érkezők a korábbi kapcsolataikat és helyismereteiket használták fel a cégalapításkor. Sokan családjukkal együtt települtek át, házat, lakást vásároltak, és a jelenlegi szándékuk az ittmaradás. Az önkormányzat kedvező adópolitikáját igazolja, hogy volt olyan jugoszláv vállalkozó, aki 5 évre előre kifizette az adóját. Ezt az összeget az önkormányzat a települési infrastruktúra fejlesztésére fordította. Jugoszláviai szerb vállalkozás nincs a településen, cégalapítási tervekkel megkeresték ugyan az önkormányzatot, de ezek a beruházások már a tárgyaláskor „álomberuházásnak” tűntek. A vajdasági magyarok jól látták, melyek a hiányszakmák Rösztke gazdaságában, és ez a vállalkozásaikban is tükröződött. Mint gyakorlott vállalkozók jó ötletekkel érkeztek, és azokat meg is valósították. Tevékenységi körük elsősorban a kis- és a nagykereskedelem, a külkereskedelem területe, és idesorolhatjuk a vásárolókat is; ezenkívül növénytermesztők és állattenyésztők, építőipari vállalkozók, műanyag- és bútorkészítők, csomagolóeszközöket gyártók vállalkozásaival találkoztunk. A cégalapításkor a termelőeszközeiket (vámmentesen) áthozták a határon. Néhányan visszatelepültek a háború után, de nem ez a jellemző. A gazdasági embargó idején az, akinek két telephelyű cége volt (Rösztkén és a Vajdaságban), a Rösztkén lévő vállalkozásán keresztül tudott exportálni. Jól beilleszkedtek a település életébe, szívesen adományoztak, segítették a civil szervezeteket, alapítványokat. Gyakran járnak haza, jellemző a heti és a kétheti rokonlátogatás. Sok vegyesházasság is kötöttett ez alatt az 5 év alatt a vajdasági magyarok és a Rösztkén élő magyarok között. Tehát a jugoszláv vállalkozások Rösztke gazdasági életében fontos szerepet töltenek be, úgy is megfogalmazhatjuk, hogy innovatív hatással voltak és vannak még ma is Rösztke gazdaságára. Az interjú alapján ez a szerepkör a jövőben is megmarad.

Mórahalom

Mórahalom szintén a határ mentén, Rösztke közvetlen közelében fekvő, 5500 lakosú, fiatal kisváros. A város földrajzi fekvése kedvezőtlenebb Rösztke fekvésénél, mivel Szegedtől távolabb

fekszik, és nem határátkelőhely. Bár a város önkormányzata vállalkozásbarát politikát folytat, ennek ellenére az 5 év alatt csupán 13 jugoszláv vállalkozás létesült a városban, és ezek közül ma csupán 5 működik. Röszkéhez hasonlóan itt is elsősorban vajdasági magyarok vállalkoztak, de nem közvetlenül a határ közeléből jöttek, és sok vállalkozó jött a távoli Belgrádból (5. ábra).

5. ábra Jugoszláv vállalkozók Mórahalmon, eredeti lakóhely szerint (1991—1995)

A helyi adópolitika nem olyan kedvező, mint a szomszédos Röszkén, és ennek hatása már jelentkezett, ugyanis van olyan cég (egy — 10 varrónőt alkalmazó — varroda), melyet Hódmezővásárhelyre telepítettek át. A cégek tevékenységi köre elsősorban kis- és nagykereskedés, de megtaláljuk a libatömő, lakatos és esztergályos vállalkozókat is. Ezek a jugoszláv vállalkozások jelenleg a város gazdasági életében jelentős szerepet nem játszanak, de gyümölcsöző gazdasági együttműködés alapját képezhetik a jövőben.

IRODALOM

- Dövényi Zoltán (1997) Adalékok a Magyarországon élő „idegenek” területi megoszlásához. In Migráció és politika Szerk. Sik Endre — Tóth Judit. MTA Politikai Tudományok Intézete. Budapest.
- Hárs Ágnes (1995) Idegen népesség, migráns munkaerő. Európa Fórum V. évf. 1. sz. 45—58. p.
- Illés Sándor (1995) A területi mobilitás volumenének változásai. Statisztikai Szemle 73. 7. sz. 543—555. p.
- Juhász Judit (1994) A Magyarországot érintő nemzetközi vándorlás. Demográfia 37. 1. sz. 32—59. p.
- Langerné Rédei Mária (1994) Az 1956—1992 közötti nemzetközi népességmozgások jellemzői Magyarországon. Földrajzi Értesítő XLIII. évf. 1—2. füzet 57—74. p.
- Pál Ágnes — Szónokyné Ancsin Gabriella (1994) Határon innen — határon túl. Határ menti települések összehasonlító gazdasági elemzése a Dél-Alföldön. Alföldi Társadalom. Békéscsaba. 241—245. p.
- Sik Endre (szerk.) (1992) Menekülők, vándorlók, szerencsét próbálók. MTA Politikai Tudományok Intézete. Budapest.
- Szónokyné Ancsin Gabriella (1996) A jugoszláv betelepülők társadalmi-gazdasági struktúrája Szegeden. In Migráció és politika. Szerk. Sik Endre — Tóth Judit MTA Politikai Tudományok Intézete. Budapest.
- Tóth Pál Péter (1993) A nemzetközi vándorlás. Magyarország. KSH Népeségtudományi Kutató Intézet, Budapest.
- Tóth Pál Péter (1996) A Magyarországra menekülők, 1988—1994. Statisztikai Szemle 74. 5—6. sz. 438—459. p.